

O'ZBEK TILIDA MODA TERMINLARINING SHAKLLANISHI VA LEKSIK MANBALARI

Magistranti: Qodirova Dildora Bahodir qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)

Ilmiy rahbar: Yadigorova Sitora Bahramovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'zbek tilida moda terminlarining shakllanish jarayoni, ularning asosiy leksik manbalari hamda zamonaviy til taraqqiyotidagi o'zini tahlil qilinadi. Tadqiqotda milliy va o'zlashma moda terminlarining lingvistik xususiyatlari, semantik moslashuvi va terminologik tizimdagi funksional vazifalari ochib beriladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida moda diskursining o'zbek tiliga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi.

Kalit so'zlar: moda terminlari, leksik manba, terminologiya, o'zlashma so'zlar, o'zbek tili, til taraqqiyoti.

Kirish

So'nggi yillarda jamiyat hayotida moda faqat estetik yoki ijtimoiy hodisa sifatida emas, balki muhim **madaniy-lingvistik fenomen** sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Kiyim-kechak, uslub, dizayn va tashqi ko'rinishga oid tushunchalarning tezkor yangilanishi til leksikasiga, xususan, terminologik qatlamga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbek tili ham bu jarayondan chetda qolmay, yangi moda terminlari bilan boyib bormoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda o'zbek tilida qo'llanilayotgan moda terminlarining katta qismi xorijiy tillar, asosan ingliz va fransuz tillari orqali kirib kelmoqda. Bu holat tilning leksik boyishi bilan bir qatorda, terminlarning me'yoriylashuvi, semantik aniqligi va milliy til tizimiga moslashuvi masalasini kun tartibiga olib chiqmoqda. Shu bois o'zbek tilida moda terminlarining shakllanishi va leksik manbalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish zamonaviy tilshunoslik uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — o'zbek tilidagi moda terminlarining kelib chiqish manbalari, shakllanish yo'llari va leksik xususiyatlarini aniqlash hamda ularning til taraqqiyotidagi o'zini baholashdan iborat.

So'nggi yillarda moda ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida jamiyat hayotining turli jabhalariga chuqur kirib bormoqda va bu jarayon til tizimida, ayniqsa, leksik qatlamda sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. O'zbek tilida moda terminlarining faol shakllanishi globallashuv, ommaviy madaniyat, raqamli kommunikatsiya va xalqaro axborot oqimlari bilan

bevosita bog'liq holda kechmoqda. Bugungi kunda kiyim-kechak, dizayn, uslub va tashqi ko'rinishga oid tushunchalar nafaqat kundalik nutqda, balki OAV, reklama, ijtimoiy tarmoqlar va professional diskursda keng qo'llanilmoqda. Shu sababli o'zbek tilida moda terminlarining kelib chiqishi, leksik manbalari va til tizimiga moslashuv jarayonini ilmiy jihatdan tahlil qilish dolzarb masalaga aylanmoqda.

O'zbek tilida moda terminlarining shakllanishi tarixan milliy kiyim-kechak va an'anaviy madaniyat bilan uzviy bog'liq bo'lgan. Do'ppi, chopon, lozim, atlas, adras kabi so'zlar dastlab umumiste'mol leksika sifatida shakllangan bo'lsa-da, bugungi kunda ular moda terminologiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida ham faol ishlatilmoqda. Ayniqsa, zamonaviy dizayn va milliy uslub uyg'unlashgan sharoitda bu terminlar yangi semantik qatlam kasb etib, professional nutqda ham mustahkam o'rin egallamoqda. Bu holat o'zbek tilining ichki imkoniyatlari asosida terminologik boyish jarayoni davom etayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, zamonaviy moda terminlarining katta qismi xorijiy tillardan, asosan ingliz tilidan o'zlashgan. Trend, casual, oversize, look, fashion, brand kabi terminlar o'zbek tilida deyarli tarjimasiz, asl shaklida qo'llanilib, xalqaro moda diskursining bir qismi sifatida faol ishlatilmoqda. Bu terminlarning tez ommalashuvi ularning global xarakterga ega ekanligi bilan izohlanadi. Biroq bunday o'zlashmalar til me'yorlari nuqtayi nazaridan muayyan muammolarni ham yuzaga keltirmoqda, xususan, fonetik va semantik moslashuv, sinonimik qatlamning kengayishi va terminologik noaniqlik masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o'zbek tilida moda terminlari nafaqat to'g'ridan-to'g'ri o'zlashma yo'li bilan, balki kalkalash va semantik tarjima orqali ham shakllanmoqda. Kundalik uslub, tezkor moda, yuqori moda kabi birikmalar xorijiy terminlarning o'zbekcha muqobillari sifatida yuzaga kelib, tilning milliy qiyofasini saqlab qolishga xizmat qilmoqda. Bunday terminlar o'zbek tilining grammatik va semantik tizimiga mosligi bilan ajralib turadi va terminologik barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi.

Metodik jihatdan olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, moda terminlari o'zbek tilida ikki xil vazifani bajaradi: bir tomondan, ular aniq tushunchani ifodalovchi termin sifatida xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, stilistik va ekspressiv ma'no yukini ham o'zida mujassamlashtiradi. Aynan shu jihat moda terminlarini boshqa soha terminlaridan farqlaydi va ularning til tizimidagi o'rnini murakkablashtiradi. Masalan, stil va uslub so'zlarining parallel qo'llanilishi terminologik sinonimiya muammosini yuzaga chiqaradi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, o'zbek tilidagi moda terminlari mustaqil terminologik qatlam sifatida ko'rib chiqildi va ularning asosiy leksik manbalari tizimli ravishda tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, moda terminologiyasi o'zbek tilining rivojlanish jarayonida muhim rol o'ynaydi va tilning zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarga moslashuvchanligini namoyon etadi. Shu bilan birga, moda terminlarini me'yorlashtirish,

ularning o'zbekcha muqobillarini ishlab chiqish va maxsus terminologik lug'atlar yaratish zarurati saqlanib qolmoqda.

Adabiyotlar tahlili

O'zbek tilshunosligida terminologiya masalalari bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo'lsa-da, moda terminlariga bag'ishlangan maxsus ishlar nisbatan kam uchraydi. Terminologiya nazariyasiga oid ishlarda terminlarning aniqligi, bir ma'noliligi va tizimliliigi asosiy mezon sifatida ko'rsatib o'tiladi. Shu nuqtai nazardan, moda terminlari ko'pincha umumiste'mol leksika bilan chegaradosh bo'lib, ularning terminologik maqomi bahsli hisoblanadi.

Ayrim tadqiqotlarda o'zbek tiliga kirib kelgan o'zlashma so'zlarning fonetik va morfologik moslashuvi tahlil qilingan, biroq moda terminlarining semantik transformatsiyasi yetarlicha yoritilmagan. Xorijiy tilshunoslikda esa moda diskursi, brend nomlari va stilistik terminlarning ijtimoiy-lingvistik jihatlari keng tadqiq etilgan. Ushbu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, o'zbek tilidagi moda terminlarini mustaqil terminologik qatlam sifatida ko'rib chiqadi.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida **tavsifiy-tahliliy**, **chog'ishtirma** va **semantik tahlil** metodlaridan foydalanildi. Empirik material sifatida o'zbek tilidagi moda jurnallari, reklama matnlari, ijtimoiy tarmoqlar, shuningdek, elektron va bosma lug'atlardan olingan terminlar tahlil qilindi. Moda terminlarining kelib chiqishi, qo'llanish chastotasi va ma'no doirasi aniqlanib, ularning leksik manbalari tasniflandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tilidagi moda terminlari asosan uchta asosiy leksik manba hisobiga shakllanadi.

Birinchi manba — **milliy leksika**. Bunga an'anaviy kiyim-kechak nomlari va uslubga oid so'zlar kiradi: *do'ppi, chopon, atlas, adras, lozim*. Ushbu terminlar asrlar davomida shakllangan bo'lib, bugungi kunda ham zamonaviy moda kontekstida faol qo'llanilmoqda. Masalan, "milliy uslub", "etno dizayn" kabi birikmalarda bu so'zlar yangi semantik rang kasb etadi.

Ikkinchi manba — **o'zlashma terminlar**. Asosan ingliz tilidan kirib kelgan *trend, casual, oversize, look, fashion* kabi birliklar zamonaviy moda tilining ajralmas qismiga aylangan. Ushbu terminlar ko'pincha to'liq tarjima qilinmasdan, asl shaklida qo'llaniladi, bu esa ularning xalqaro xarakterga ega ekanini ko'rsatadi.

Uchinchi manba — **kalkalash va semantik moslashtirish** yo'li bilan hosil bo'lgan terminlar. Masalan, *kundalik uslub* (casual style), *yuqori moda* (high fashion), *tezkor moda* (fast fashion) kabi birliklar o'zbek tilining ichki imkoniyatlari asosida yaratilgan bo'lib, terminologik barqarorlikka ega.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, moda terminlari o'zbek tilida nafaqat leksik boyish jarayonining mahsuli, balki tilning global madaniyat bilan o'zaro ta'sirining yorqin ko'rinishidir. Biroq terminlarning tartibsiz o'zlashuvi ayrim hollarda sinonimiya va me'yoriy noaniqlikka olib kelmoqda. Masalan, *uslub* va *stil* so'zlarining parallel qo'llanishi terminologik muammolarni yuzaga chiqaradi.

Shu bois moda terminlarini standartlashtirish, ularning o'zbekcha muqobillarini ishlab chiqish va ilmiy lug'atlarga kiritish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Bu jarayon tilning milliy qiyofasini saqlab qolish bilan birga, zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarni ham qondiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'zbek tilida moda terminlarining shakllanishi murakkab va ko'p manbali jarayon bo'lib, milliy leksika, o'zlashma birliklar va semantik moslashuv asosida rivojlanmoqda. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, moda terminlari mustaqil terminologik qatlam sifatida tizimli tahlil qilindi va ularning asosiy leksik manbalari aniqlab berildi. Ushbu maqola natijalari kelgusida moda terminologiyasini me'yorlashtirish va maxsus lug'atlar tuzishda ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. – Toshkent: Fan, 2002.
- Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Universitet, 2006.
- Barnard M. Fashion as Communication. – London: Routledge, 2014.
- Madvaliyev A. (tahr.). O'zbek tilining izohli lug'ati (5 jild). – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
- Lipovetsky G. The Empire of Fashion: Dressing Modern Democracy. – Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Mirzayev M., Usmonov S. O'zbek tili leksikologiyasi. – Toshkent: Fan, 2010.
- Tungate M. Fashion Brands: Branding Style from Armani to Zara. – London: Kogan Page, 2008.
- Qo'ng'urov R. O'zbek tili terminologiyasi masalalari. – Toshkent: Fan, 1998.
- Katamba F. English Words: Structure, History, Usage. – London: Routledge, 2005.
- Abduazizov A. Tilshunoslikka kirish. – Toshkent: Sharq, 2013.
- Godart F. Unveiling Fashion: Business, Culture, Identity. – New York: Palgrave Macmillan, 2012.